

Különösen azoknak a kutatóknak a helyzete nehéz, akik közé én is tartozom, akik nem valamely kutatóintézet, valamely tudományos műhely keretében végzik a munkájukat, s akik – ilyenek hiányában – nem kapcsolódhatnak be valamilyen magyartanító egyetemi tanszék munkájába sem.

A hungarológiának, hogy a magyarság megtarsa megérdemelt helyét az egységes európai kulturális közösségben, szívósan kell dolgoznia, sőt, új formákat kell keresnie a többi kultúrákkal folytatandó termékeny párbeszéd megteremtése érdekében. Annál inkább, mert a magyarság kulturális jelenléte folytonosságának biztosítása terén a hungarológiának a jövőben is igen fontos szerep fog jutni.

Megjegyzések a hungarológiáról Bukarestből

MOLNÁR SZABOLCS

A konferencia megerősít abban a tudatban, hogy jól értelmeztük a magyarságtudomány mibenlétét és feladatkörét, amikor ezelőtt tíz évvel létrehoztuk a Hungarológiai Tanszékot a Bukaresti Tudományegyetemen. Bár vizsgálódási körének meghatározása számos kérdést vetett fel, a stúdiumot körülhatároló fogalmak szilárdsága is vitatott, a hungarológiát mint tudományos és morális feladatrendszert értelmezve áthidalhatónak véltem az attribútumok állandóságának viszonylagosságát, és nyelvünk, kultúránk, ezredéves civilizációnk kutatásának szükségességét és idegenben való oktatásának elkötelezettségét tartottam alapkérdésnek. Ugyanakkor kutatómunkánknak fel kellett ölelnie a romániai magyar nemzeti-ségi művelődés tárgykörét, a kétnyelvűség kérdését, a Kárpátoktól délre eső román területen élő magyar diaszpóra történetét, más kultúrákkal való szembesülésének eredményeit. E szakterület tág – de nem határtalan – értelmezésének eredményét bizonyítja a szakdolgozatok és a magiszteri disszertációk témáinak széles skálája a mariológától a falfirkákig (ez utóbbi dolgozatot hallgatónk Delhiben angolul bemutatta), iskoladrámáktól a népi csillagászatig, temetőmonográfiától a színháztörténetig, szövegtani vizsgálódástól a műelemzésig. Világossá vált számunkra, hogy a hungarológia tartalmának és feladatkörének országonkénti változatával kell számolnunk.

A bukaresti tanszékünk *nevelő* feladatokat is el kellett és el kell hogy lásson, hiszen egy mentalitásbeli váltáshoz kell hathatósan hozzájárulnia. A diktatúrák nemzeti türelmetlenséggel fertőzték a közgondolkodást. A rendszer kisebbségellenessége befúllasztotta a nemzetiségi kultúrákban jártas román szakemberek képzését. A veszélyeztetettség manipulált érzését oltotta a többségiekbe. A letűnt rezsim évtizedekig megakadályozta annak az ismerethalmaznak a román közgondolkodásba való beszivárgtatását, amely csökkentette vagy kizárta volna az interetnikai empátia hiányát. A román értelmiségiek között még kevesen látják, hogy ahhoz, hogy a nemzeti kisebbségekről, a mássággal szembeni magatartásról viszonylag tárgyilagos álláspont alakulhasson ki, elengedhetetlenül szükséges, hogy maga a románság, a többségi nemzet tájékozódjék az országban élő nemzetiségek, nemzeti kisebbségek, népcsoportok nyelve, történelme, művelődési, néprajzi, vallási és egyéb hagyományai iránt. Előítéleteket, sztereotípiákat, hamis képeket kell lebontanunk a diákjainkkal való párbeszédben. Tisztáznunk kell magunkban is, hogy térségünkben gyakran igazságok ütköznek össze. Nálunk a szellemi-etikai megújodásnak mindenekelőtt a nacionalizmussal kell megbirkóznia. Erre az értelmiségi feladatvállalásra készítjük fel és buzdítjuk hallgatóinkat. Ez nagy türelmet és kitartást igénylő munka, hiszen nemcsak a zsákutcás történelmi fejlődésben megszenvedett kudarcélmények által gerjesztett közösségi hisztériákkal kell szembenéznünk, hanem – egyénre lebontva és a nyelvtanulás folyamatához kötve láthatjuk olykor, hogy a tanulás sikertelenségekor, kellő intenzitású motiváció hiányában, az akarati gyengeség beismerése elől kibúvót kereső lélek indoklást talál az örökölt előítéletek hatalmas szemétdombján, s a további nyelvtanulásról lemondva lobogtatja a gyengeségének kendőzésére előkotort sztereotípiákat. Ezért fölöttébb szükséges, többek között, a magyar nyelv, történelem, kultúra, civilizáció oktatásának térségünkben alkalmazható szövegtárát úgy kialakítani, hogy a rövid, tiszta, őszinte kommunikáció és a színes, vonzó szemléltető anyag az évszázados félelmeket oldja, hogy ne csak ragozzák, hanem higgyék is a magyar igéket. (Igyekezetünket és annak hazai korlátait egykori vendégtanárunk, a jó emlékezetű Fülei Szántó Endre regevényes emlékiratában meg is örökítette.)¹

Az informatikai eszköztár is ezt a célt szolgálja, de megszerzésére, bővítésére, ahogy sok helyütt, nálunk is szűkös a lehetőség. A megismerési

¹ Fülei-Szántó Endre: Fortélyos fogságban. Egy vendégtanár pszichológiai kalandjai a Balkánon. Pécs, 1993.

folyamatban szükséges váltást nemcsak a gondolkodás kell, hogy kövesse, hanem az anyagi lehetőség is.

Természetesen éreztük azt, hogy a magyar tudománypolitika és művelődéspolitikai nem igazodik az országhatárokhoz, azok hatóköre kiterjed a kultúrnemzet egészére. Köszönetet mondhatunk azért, hogy gondjainkat és eredményeinket figyelemmel kísérte az Anyanyelvi Konferencia, könyvekkel látott el az Országos Széchényi Könyvtár, a Nemzetközi Hungarológiai Központ, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság. Az intézmények vezetői, Pomogáts Béla, Monok István, Tverdota György és Jankovics József arra is vállalkoztak, hogy előadássorozatot tartsanak hungarológus hallgatóinknak a bukaresti magyar intézetben és a tanszéünkön. Oktatóink meghívást kaptak szakmai rendezvényekre, bár a munkánk zsúfoltsága, a távolság és az anyagiak szűkössége sokszor akadályozták az ezeken való részvételünket. Közvetett támogatást kaptunk az Oktatási Minisztériumtól a bukaresti magyar diaszpóra nyelvművelő programjának megszervezéséhez. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a NKÖM felügyelete alatt működő bukaresti magyar Kulturális Központtal, igazgatóik megértő jóindulatából, a Hungarológiai Tanszék kiváló kapcsolatot tart fenn. Az intézet helyet adott a tanszéki könyvtárunknak, saját könyvtárát tanszéki igényeknek megfelelően is gyarapította, vetítőtermet, tantermet biztosított rendszeres nyilvános előadásainkhoz, a tanszékkel egyeztetve a meghívott előadók programját, támogatott a konferenciák szervezésében, a közös kiadványok anyagi fedezetét állta. E példa értékű együttműködés azt is jelentette, hogy a felsőoktatásba illeszkedő hungarológiai műhellyel együtt a magyar intézmény a civil és egyházi keretek között kibontakozó magyarságtudományi munkába is bekapcsolódhatott, így a Bukaresti Petőfi Művelődési Társaság és a Calvineum Koós Ferenc Körének magyar tudománynpszerűsítő rendezvényeibe és a diaszpóra kutatásának munkájába.

A szövegtől, a vetített képtől a tapintható magyar valóságig viszont még hosszú az út. Fontos számunkra – éppen a már említett kaptáció érdekében –, hogy minél több hallgatónk ismerje meg Magyarországot. Szándékaink nem mindig egyeznek a lehetőségekkel. A külföldi hungarológusok magyarországi képzésével kapcsolatban Kissné Pap Margit az *Áttekintésében*² megállapítja, hogy szűk keresztmetszetű és véletlenszerű. Állítását igazolandó hadd mutassak be vázlatosan egy friss példát: az OM

² Kissné Pap Margit: *Áttekintés a hungarológia jelenlegi helyzetéről és a fontosabb további feladatokról* in: *Hungarológia* 2 (2000)/1–2. 25–42.

mindenféle magyarországi 2001–2002-es ösztöndíjra (alap- és részképzés, doktori, posztgraduális, nyári egyetem) a román féltől 2000. október 15-ig kéri a pályázatokat. A román ösztöndíj-hivatal, hogy betarthassa a fenti határidőt, a pályázatokat szeptember 8-ig fogadja. Körlevelüket a vakáció idején küldték ki a szünetelő titkárságoknak. Tudvalevő, hogy az egyetemi év Romániában októberben kezdődik, csak a felvételiző és a pótvizsgáló diákok forgolódnak szeptemberben az egyetem környékén, a diákok java nem értesül a kiírásról, így igazságtalan és méltánytalan döntések szülehetnek. Csodálkozom még azon is, hogy miért kell a Debreceni Nyári Egyetemre jelentkező hungarológusnak ugyanolyan pályázati iratcsomót gyűjtenie (és egy félhavi átlagfizetésért közjegyzőileg hitelesítenie), mint az Oxfordi egyetemre teljes képzésre igyekvőnek (akinek elég, ha jövő év márciusában jelentkezik). Kérnénk, hogy a pályázati kiírásokban megszabott határidőt illetően – a lehetőségekhez mérten – az OM vegye figyelembe a partner ügyintézési nehézségeit és nehézkességét. Hasznosnak tartanánk azt is, hogy a hungarológusok részképzésének ösztöndíjairól és a nyári egyetemek megpályázott helyeiről döntő bizottság a tanszékek javaslatait is mérlegelje, hiszen a jelentkező diákok teljesítményét oktatóik jobban ismerik, így igazságosabb rangsorolást tudnak felállítani, mint a szakmán kívüli bírák.

A bukaresti Hungarológiai Tanszék a magyarságképnek a romániai fővárosban való formálásához járul hozzá, ilyenképpen nemzeti érdek fenntartása, fejlesztése, támogatása. Az a tény sem elhanyagolható, hogy a román hungarológusok mellett a magyar anyanyelvű fiataloknak is diplomát ad. Ez a kettős profil az oktatók áldozatkészsége árán volt fenntartható. A leosztott költségvetés csak egyetlen profilt fedez, az egyetem vezetése a nem magyar diákok hungarológiai oktatását tartja támogandónak, így a magyar diákok curriculumába tartozó előadásokat és szakzemináriumokat nem fizeti, illetve csak egynyelvű órákat fogad el a fizetett tanrendben, nem veszi figyelembe, hogy mást és másképpen kell elmondani a magyar nyelvvel éppen ismerkedő hallgatónak, és mást a Mikó Kollégium végzettjeinek. Valamiféle támogatási rendszert kellene keresni, hogy a tanszék oktatói továbbra is vállalják a többletterhelést az oktatóhelyükön, és ne kényszerüljenek más megélhetési forrásokra fecsérelni tudásukat és energiájukat.

Az eddig elmondottakból is kitűnik, hogy Jankovics József és Monok István állításával értek egyet,³ hogy a hungarológia fogalmát nem lehet mindenhol és mindenkorra érvényes tartalommal megtölteni, ezért a feladatokra kell koncentrálnunk, figyelembe véve azok térbeli és időbeli változatosságát. Nem a hungarológia fogalmát kell újrafogalmazni, hanem a hungarológia és a művelődéspolitikai viszonyát, ahol ez utóbbi érett partnerként kell hogy kezelje ezt a tudományágat-feladatrendszer-misszót. Hogy e kapcsolat hasznossága ne sérüljön meg, az eddiginél magasabb döntési szinten kellene betöltenie sokirányú funkcióit. Ehhez pedig a hungarológiai munka felértékelése szükséges. Nem ismerem kellőképpen a magyarországi döntéshozatal ágbogait ahhoz, hogy érdemben nyilatkozhattam a hungarológiai intézményrendszer felső vezető szervének konkrét kialakítása dolgában, de a közreadott vélemények között meggyőzőnek ítélem a feladatok meghatározását szorgalmazó Jankovics–Monok-írásnak logikus érvelését az eddiginél nagyobb döntési hatáskörrel rendelkező Hungarológiai Tanácsadó Testület létrehozása mellett, amelynek összetétele biztosítaná, hogy az illetékes főhivatalok a hungarológia adminisztrálásában és fejlesztésében szükséges döntési javaslatokat elfogadják.

A hungarológiai intézményrendszer jelene és jövője

NÁDOR ORSOLYA

1. A magyar politika rövid- és hosszútávú célja az Európa Unióhoz való csatlakozás és a beilleszkedés az államszövetség rendszerébe. Sokakban felmerülhet a kérdés, hogy érdemes-e a nemzeti nyelvek és kultúrák képviselőitől – Hankiss János szavaival élve: a kultúrdiplomáciáról – és annak hazai háttérintézmény-rendszeréről vitatkozni, ha úgyis az „EU akarata” érvényesül minden területen. Szerencsére az Unió támogatja a nemzeti (és a kisebbségi) nyelvek és kultúrák fennmaradását, szükség esetén azok fejlesztését, így mindenképpen érdemes beszélni arról, hogy egy kevésbé ismert és tanított nyelv esetében mi a feladat itthon és külföldön. Sajnos ez a terület szinte évtizedekig nélkülözötte az állam koncepciózus politikáját, és sokszor áldozatul esett a politikai érdekérvé-

³ Jankovics József–Monok István: A hungarológiáról és magyarországi intézményeiről. In: *Hungarológia* 2 (2000)/1–2. 43–52.